

Pædagogik & omsorg

Redaktionelt forord

Redaktionelt forord

Med dette temanummer af FPPU sætter vi fokus på pædagogik og omsorg. Omsorg angår dét at kere sig, at tage hånd om, at passe på nogen eller noget. Omsorg er relationelt, fordringsfuldt og forbundet med følelser. Semantisk er omsorg forbundet med 'at sørge for' og 'at bekymre sig for', hvilket synliggør netop den affektive dimension. Omsorg er ikke et distanceret og målrationelt forehavende. Omsorg er allestedsnærværende i menneskers nære relationer til familien, vennerne og den omverden, vi deler. Men den udgør også en grundsten i det pædagogiske arbejde, der for eksempel finder sted i vuggestuen, i ungdomsklubben og på botilbuddet.

Pædagogprofessionens historie kan siges at være historien om professionaliseringen af omsorg. Om velfærdssamfundets varetagelse af dele af den omsorgsopgave for børn, unge og voksne med behov for hjælp og støtte, som tidligere udelukkende blev varetaget i hjemmene – og særligt af kvinderne. Dermed har professionaliseringen af (dele af) omsorgsopgaven også været en afgørende løftestang for vores samfundsform og den ligestilling, den har bragt med sig. Og måske netop derfor synes diskussionen af den professionelle omsorg relevant på tværs af årtier. I 2024 pustede Emma Holtens bog "Underskud – om værdien af omsorg" liv i debatten ved at påpege, hvordan et endimensionelt økonomisk værdibegreb har ført til en underprioritering af omsorg – og dermed en overfokusering på det, der kan måles, og en udpining af det, der gør livet værd at leve. Denne kritik rammer lige ned i diskussioner vedrørende pædagogs skriftlige evaluerings- og dokumentationsarbejde og mange andre former for målbar foretagsomhed i pædagogiske institutioner. Det debatteres, hvordan professionen trækkes væk fra det direkte omsorgsarbejde og ind i mere målbare operationaliseringer af de professionelle kræfter i vurderingerne af voksnes, unges såvel som børns kompetencer, udvikling eller trivsel. Og kompleksiteten består samtidig i det dilemma, at også i pædagogprofessionens egen kamp for anerkendelse er omsorgsopgaven ofte blevet presset i baggrunden til fordel for mere målbare operationaliseringer af faglighed. Det fremhæves ofte, at pædagoger "ikke bare passer børn" (eller andre borgergrupper), underforstået at omsorgen ikke er den eneste faglige ambition i det pædagogiske arbejde. Imidlertid får omsorgen i disse år fornyet fokus som en bredspektret, væsentlig og kompleks opgave i det pædagogiske arbejde. Begreber som 'omsorgstræthed' og 'verdensomsorg' peger ind i både krisebetonede og håbefulde aspekter heraf. En professionel omsorgsopgave, som på én og samme tid rummer

Pædagogprofessionens historie kan siges at være historien om professionaliseringen af omsorg

den trykke favn for vuggestuebarnets gråd ved vinkevinduet – og de store spørgsmål om bæredygtighed og omsorg for vores fælles klode.

Omsorg er ligeledes spundet ind i dilemmaer, som bor i selve professionsudøvelsen. Som pædagog har man en omsorgspligt og borgeren har en selvbestemmelsesret. Både pædagog og borger navigerer i deres hverdagsliv og praksis mellem det, antropologen Annemarie Mol kalder "logic of care" og "logic of choice" (Mol, 2008). Denne skelnen henviser til, at der hersker stærke fortællinger og idealer om selvhjulpenhed og selvstændighed, som måske nogle gange kommer til at trænge omsorgen i baggrunden. For eksempel hvis et barn, en ung eller voksen aldrig må få hjælp til noget, som de egentlig godt kan selv, men som det virkelig vil være rart, hvis en anden hjalp lidt med. Bare en gang imellem. Omvendt kan omsorg også blive formynderisk; en måde at kamuflere magtanvendelser og indgriben i forhold til f.eks. madindtag, af- og påklædning og fysisk aktivitet, som kan komme til at umyndiggøre og fastholde snævre normalitetsforståelser for "det gode liv".

Omsorg er fuld af dilemmaer. Omsorg omfatter et etisk og praktisk mesterskab, som samtidig historisk og aktuelt ikke er blevet anerkendt som sådan. De omsorgsfulde handlinger og perspektiver fortrænges i dag nemt af en økonomisk logiks styringsrelationer og et travlt arbejdsliv, der kan være domineret af fokus på udvikling, udredning, fremskridt og mål. I dette komplekse landskab finder pædagogik og omsorg sted.

Temanummeret indeholder følgende artikelbidrag

Artiklen "Omsorgspraksis i skyggerne: upåagtet pædagogisk arbejde med børn og familier i udsathed-problematikker" af Crisстина Munck

& Anja Marschall belyser, med afsæt i et feltarbejde i daginstitutioner i udsatte boligområder, hvordan det pædagogiske omsorgsarbejde ikke blot finder sted i samspillet mellem pædagoger og børn, men at omsorgen også bevæger sig ud over institutionens grænser og ind i børnefamiliernes private sfære. Artiklen udfolder, hvordan dette omsorgsarbejde ofte sker upågtet og i skyggerne af det arbejde med den (styrkede) pædagogiske læreplan, som ofte får status af at være det væsentlige pædagogiske arbejde. Artiklen argumenterer for, hvordan pædagogers omsorgsarbejde forudsætter en overskridelse af traditionelle forståelser af pædagogisk arbejde, og at omsorgsarbejdet derfor skal ud af skyggerne og tilkendes faglig værdi.

Nina Kramp, Jonas Winther & Line Hillersdals artikel "Pædagogisk tilstedevær: en antropologisk undersøgelse af dagtilbudspædagogers omsorg for børnegruppen" belyser med begrebet pædagogisk tilstedevær, hvordan pædagoger i dagtilbud drager omsorg for både det enkelte barn og børnegruppen. Begrebet udvikles som modsvar til en udviklingspsykologisk forståelse af pædagogers relationer til børn indenfor dagtilbudsområdet. Artiklen er baseret på etnografiske fortællinger fra en børnehavestue. Med begrebet pædagogisk tilstedevær giver forfatterne et bud på, hvordan pædagogers omsorgsrettede praksis kan forstås, når der er flere børn og ikke kun et enkelt barn. De belyser, hvordan pædagogisk tilstedevær har en orientering mod fællesskabet og dets evne til at favne den enkelte. De omsorgsfaglige praksisser henviser til pædagogers kropslige deltagelse, prioriteringer og orkestreringer i deres daglige praksis med børn.

Nils Vallberg, Helene Elvstrand & Camilla Forsberg har skrevet temanutnummeret tredje artikel: "Behov i motsättning och förhandling - Hur

Omsorg er fuld af dilemmaer. Omsorg omfatter et etisk og praktisk mesterskab, som samtidig historisk og aktuelt ikke er blevet anerkendt som sådan

lärare och barn gör omsorg i fritidshemmet". Artiklen bygger på tre etnografiske studier og undersøger, hvordan personalet i svenske fritidshjem vurderer børns behov – samt hvordan børnene selv forhandler og gør deres behov gældende. Forfatterne arbejder med to figurer, som de har fremanalyseret: behov der kan forhandles og behov der ikke kan forhandles. I artiklen peges der følgelig på dilemmaerne og udfordringerne i de professionelles arbejde med både at udfordre børnene så de udvikler sig – og samtidig respektere og lytte til barnets eget perspektiv, erfaringer og behov.

Artiklen "Et vuggestuepædagogisk samarbejde i skoven: om rummelig langsomhed, etisk sanselighed og gensidig omsorg" af Niklas Alexander Chimirri, Cathrine Falk, Sanne Thyrgaard og Mette Vinter-Hansen handler om projektet "Skovbanden", hvor en forsker og to pædagoger undersøgte, hvordan vuggestuebørns og pædagogers møde med skoven kan skabe en sanselig og omsorgsfuld pædagogisk praksis. Gennem begreberne rummelig langsomhed, etisk sanselighed og gensidig omsorg analyserer forskerne, hvordan skovens ro inviterede til nærvær og fordybelse på tværs af arter og alder. Erfaringerne videreføres nu i daginstitutionen, hvor pædagogerne arbejder med at skabe rolige, inviterende miljøer, der understøtter en mere langsom og meningsgivende pædagogik med afsæt i børnenes egen fordybelse og gensidige omsorg.

Desuden bringer vi en artikel 'udenfor tema': "Forældreforståelser i pædagogisk praksis" er skrevet af Allan Westerling & Pernille Juhl. I artiklen undersøger forfatterne forældresamarbejde i daginstitutioner, herunder hvilke forståelser af forældre, der flourer blandt det pædagogiske personale. Forfatterne peger på, at selvom størstedelen af personalerne oplever forældrene som imødekomende og engagerede, så eksisterer der samtidig kategorier som "overfølsomme forældre", som risikerer at spænde ben for at forældrene mødes åbent. Forfatterne peger i den forbindelse på vigtigheden af en opmærksomhed omkring det, de kalder et fortolkningsrepertoire, som f.eks. kan komme til at betyde at bestemte mødre udpeges som styret af følelser og følgelig diskvalificeres som "fornuftige" samarbejdspartnere. Artiklen konkluderer, at fastlåste forældre kategorier omvendt kan udfordres, når det pædagogiske personale får mulighed for og tid til at reflektere over – og sammen udforske – andre og mere nuancerede forståelser af forældre.

*God læselyst
Redaktionen*